

Käräjäoikeuden ja hovioikeuden menettely syyteoikeudeltaan vanhentuneen rikoksen sisältäneessä rikosasiassa

ASIAN VIREILLETULO

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 3 §:n 3 momentin mukaan oikeuskanslerin tehtäviin kuuluu tarkastaa rangaistustuomioita.

Mainitussa tarkastuksessa havaittiin, että Itä-Uudenmaan käräjäoikeus oli 17.8.2021 asiassa dnro R 21/468 antamassaan tuomiossa nro 21/133300 tuominnut vastaajan muun ohella 27.2.2019 tehdystä huumausaineen käyttörikoksesta, jota koskeva haaste oli annettu hänelle tiedoksi vasta syyteoikeuden vanhennuttua 1.8.2021. Kerrotun perusteella vaikutti siltä, että käräjäoikeus oli tuominnut vastaajan syyteoikeudeltaan vanhentuneesta rikoksesta.

Asiasta alustavana selvityksenä hankituista asiakirjoista ilmeni, että käräjäoikeuden tuomiosta oli valitettu Helsingin hovioikeuteen. Hovioikeus oli 14.4.2022 antanut asiassa tuomion nro 22/115838 (dnro R 21/2216), jossa se ei ollut muuttanut käräjäoikeuden tuomiota syyksilukemisen osalta.

SELVITYS

Asiaa Itä-Uudenmaan käräjäoikeudessa käsiteltäessä puheenjohtajana mainitun käräjäoikeuden käräjätuomarina toiminut käräjätuomari on antanut selvityksensä ja Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden laamanni lausunnon.

Asian Helsingin hovioikeudessa ratkaisseet hovioikeudenneuvos A, hovioikeudenneuvos B ja asessori ovat antaneet yhteisen selvityksensä. Helsingin hovioikeuden presidentti on todennut, ettei hänellä ollut lisättävää ratkaisukokoonpanon selvitykseen.

Käytettävissäni on ollut lisäksi korkeimman oikeuden 18.11.2022 antama päätös nro 1784 (dnro H2022/89) vastaajan hakemukseen hovioikeuden lainvoimaisen tuomion purkamiseksi.

RATKAISU

1 Sovellettavat säännökset

Rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin 4 kohdan mukaan syyteoikeus vanhentuu, jollei syytettä ole nostettu kahdessa vuodessa, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on enintään vuosi vankeutta, sakkoa tai rikesakko.

Rikoslain 50 luvun 2 a §:n mukaan huumausaineen käyttörikoksesta tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Rikoslain 8 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan syyte katsotaan vanhentumisajan kulumisen katkaisevalla tavalla nostetuksi, kun syytettävälle on laillisesti annettu haaste tiedoksi tai häntä vastaan on hänen henkilökohtaisesti oikeudenkäynnissä läsnä ollessaan tehty rangaistusvaatimus.

Tuomioistuinlain 9 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan tuomarin on virkatoimissaan oltava tunnollinen ja huolellinen.

2 Käräjätuomarin menettelyn arviointi

Tuomioistuimen on oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 8 §:n mukaan annettava rikosasiassa haaste viipymättä sen jälkeen, kun syyttäjä on toimittanut haastehakemuksen käräjäoikeudelle, jollei asiaa heti jätetä tutkimatta. Tuomarin virkavelvollisuuksiin kuuluu omalta osaltaan pyrkiä huolehtimaan siitä, että hänen käsiteltäväkseen tullutta rikosasiaa koskeva haaste annetaan vastaajalle tiedoksi niin, ettei rikoksen syyteoikeus pääse vanhentumaan.

Kysymyksessä oleva asia oli saapunut syyttäjälle syyteharkintaan 23.12.2020. Syyte oli nostettu 26.1.2021. Käräjäoikeudessa asia oli jaettu käräjätuomarille 28.1.2021 eli noin kuukausi ennen huumausaineen käyttörikosta koskeneen syytekohdan syyteoikeuden vanhentumista. Haaste oli annettu 9.2.2021, mutta se oli saatu annettua vastaajalle tiedoksi vasta 1.8.2021, jolloin epäillyn huumausaineen käyttörikoksen syytteen syyteoikeus oli jo vanhentunut. Käräjä-

tuomari oli kerrotun jälkeen käsitellyt vanhentunutta syytekohtaa käräjäoikeuden pääkäsittelyssä ja tuominnut vastaajan 17.8.2021 vanhentuneesta rikoksesta, josta rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin 4 kohdan perusteella ei olisi saanut rangaistusta määrätä.

Käräjätuomari on selvityksessään myöntänyt, että huumausaineen käyttörikosta koskeva syytekohta oli vanhentunut ja että vanhentuminen oli jäänyt häneltä huomaamatta. Hän on todennut, että kun vastaaja oli myöntänyt syyllistyneensä huumausaineen käyttörikokseen ja kun teolla ei ollut ollut vaikutusta rangaistukseen, oli tiedoksiannon tapahtuminen liian myöhään jäänyt huomiotta. Hän on lisäksi tuonut ilmi, että asia oli käsitelty tavanomaisen rikospäivän aikana muiden juttujen lomassa ja tuomio julistettu käsittelyn päätteeksi. Vastaaja oli tuomittu asiassa varkaudesta ja huumausaineen käyttörikoksesta yhteiseen 50 päivän ehdottomaan vankeusrangaistukseen.

Rangaistuksen tuomitseminen rikoksesta, josta rangaistusta ei lain mukaan voi enää seurata, on luonteeltaan vakava virhe, joka vaarantaa vastaajan oikeusturvaa. Käräjätuomarin tekemä virhe sijoittuu tuomarin tehtävien ydinalueelle ja koskee niiden kannalta keskeisen ja sisällöltään selkeän sääntelyn soveltamista. Virhe on omiaan heikentämään luottamusta lainkäyttötoiminnan asianmukaisuuteen.

Kyseessä olevan kaltainen virhe voisi tulla arvioitavaksi rikoslain 40 luvun 10 §:ssä tarkoitettuna tuottamuksellisena virkarikoksena. Tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkit edellyttää, että teko ei ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen ottaen huomioon sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat.

Käräjätuomarin huolimattomuutta asian käsittelyssä ilmentää se, ettei hän ilmeisesti asian käsittelyn missään vaiheessa kiinnittänyt huomiota syyteoikeuden vanhentumiseen. Vaikka haaste asiassa oli annettu ennen syyteoikeuden vanhentumista, ei asiassa ole ilmennyt, että hän olisi tuossa yhteydessä havainnut kysymyksessä olevan syytekohtan syyteoikeuden vanhentuvan noin kahden viikon kuluttua tai huolehtinut, että tieto vanhentumisvaarasta olisi mennyt haastemiesten tietoon. Myöskään myöhemmin hän ei ole kiinnittänyt syyteoikeuden vanhentumiseen huomiota asiaa käsitellessään ja sitä ratkaistessaan. Prosessissa oli näin ollen useita vaiheita, joissa käräjätuomarin olisi tullut kiinnittää huomiota siihen, ettei syyteoikeudeltaan vanhentunutta rikosta voida käsitellä saati siitä tuomita.

Toisaalta menettelyn vähäisyyttä rikosoikeudellisesti arvioituna puoltaa se, ettei käräjätuomarin menettelystä ole aiheutunut vastaajalle haitallisia täytäntöönpanoseuraamuksia. Käräjäoikeuden tuomion perusteluista ilmenee, että virheellisesti tuomitulla syytekohtalla ei ollut vaikutusta vastaajalle tuomittuun yhteiseen vankeusrangaistukseen. Myös myöhemmin asiassa annetuista hovioikeuden tuomiosta ja korkeimman oikeuden päätöksestä ilmenee, ettei virheellisesti

tuomitulla syyteoikeudeltaan vanhentuneella syytekohtalla ollut vaikutusta vastaajalle tuomittuun rangaistukseen.

Pääkäsittelyn järjestäminen asiassa oli ollut tarpeellista, sillä vastaajaa oli syytetty huumausaineen käyttörikoksen ohella varkaudesta, jonka syyteoikeus ei ollut vanhentunut. Pääkäsittelyssä vanhentuneesta syytekohtasta ei ollut esitetty henkilötodistelua eikä syytekohtaan liittynyt asianomistajia. Lisäksi vaikuttaa todennäköiseltä, että haastetta vastaajalle ei olisi saatu tiedoksi ennen kysymyksessä olevan syytekohtan syyteoikeuden vanhentumista siinäkään tapauksessa, että kärjätuomari olisi kiinnittänyt haastemiesten huomiota lähestyvään syyteoikeuden vanhentumiseen. Vastaaja on ollut vaikeasti tavoitettava ja haaste hänelle oli saatu tiedoksi vasta etsintäkuulutuksen jälkeen 1.8.2021. Kärjätuomarin menettelyllä ei näin ollen voida katsoa olleen vaikutusta siihen, että syyteoikeus asiassa pääsi vanhentumaan.

Kun kärjätuomarin menettely lähtökohtaisesta vakavuudestaan huolimatta edellä esitettyyn nähden olisi rikosoikeudellisesti arvioituna tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistössä tarkoitettu tavoin vähäinen, ei hänen ole ollut syytä epäillä syyllistyneen asiassa rikokseen. Näin ollen hänen menettelyään on tutkittu vain laillisuusvalvonnallisesti toimituttamatta asiassa esitutkintaa.

Selvityksessään kärjätuomari on kiinnittänyt huomiota siihen, että mikäli tuomioistuimilla olisi käytettävissään asianmukainen tietotekniikkaohjelma, jonka avulla vanhentumisen tarkastaminen tapahtuisi automaattisesti viimeistään kärjäoikeuden tuomionantovaiheessa eikä vasta oikeuskanslerin jälkikäteisvalvonnassa, tämä ja lukuisat muut vastaavat tapaukset olisivat olleet vältettävissä. Itä-Uudenmaan kärjäoikeuden laamanni on lausunnossaan todennut, että toivomukseen tuomioistuimilla käytettävissä olevasta virheitä ennalta ehkäisevästä tietojärjestelmästä on helppo yhtyä. Tämä olisi hänen mukaansa sekä asiakkaiden että tuomioistuinten henkilökunnan edun mukaista.

Apulaisoikeuskansleri on mainittujen selvityksen ja lausunnon antamisen jälkeen 19.10.2022 asiassa dnro [OKV/1545/30/2022](#) antamassaan ratkaisussa oikaissut tiettyjä virheellisiä käsityksiä rangaistustuomioiden tarkastamisen toteuttamisesta oikeuskanslerinvirastossa. Oikeuskanslerinviraston käytössä ei ole rangaistustuomioiden tarkastamiseen mitään sellaisia järjestelmiä tai muita teknisiä apuvälineitä, jotka eivät olisi tuomioistuinten itsensä käytössä. Apulaisoikeuskansleri totesi, ettei sellaisten kehittäminen myöskään ole oikeuskanslerinviraston tehtävänä puhumattakaan käytännön mahdollisuuksista. Hän toi päätöksessään esille, että tietojärjestelmien kehittäminen tulee olemaan esillä muun muassa Tuomioistuinvirastoon suoritettavalla laillisuusvalvontakäynnillä. Apulaisoikeuskanslerin 22.11.2022 tekemästä laillisuusvalvontakäynnistä laaditussa muistiossa ([OKV/2387/71/2022](#), s. 5-7) on käsitelty mahdollisuuksia luoda tuomioistuinten tietojärjestelmiin esimerkiksi syyteoikeuden vanhentumisesta käyttäjää varoittavia hälytystoimintoja.

3 Hovioikeuden menettely

Vastaaja oli kärjäoikeuden tuomiosta Helsingin hovioikeuteen tekemässään valituksessa vaatinut, että hänelle tuomittua rangaistusta kohtuullistetaan ja aikaisemmat rangaistukset katsotaan riittäväksi seuraamukseksi myös hänen syykseen asiassa luetuista teoista. Hovioikeus oli tuomiollaan 14.4.2022 muuttanut kärjäoikeuden antamaa tuomiota ottamalla rangaistusta alentavana huomioon erään toisen kärjäoikeuden 30.9.2021 vastaajalle tuomitseman ehdottoman vankeusrangaistuksen ja alentamalla vastaajalle tuomittua rangaistusta 30 päivän ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi.

Helsingin hovioikeudessa asian ratkaisseet hovioikeudenneuvos A, hovioikeudenneuvos B ja asessori ovat yhteisessä selvityksessään todenneet, että huumausaineen käyttörikosta koskevan syytekohtan vanhentuminen oli valitettavasti jäänyt inhimillisen erehdyksen vuoksi havaitsematta vastaajan rangaistusseuraamusta koskevaa valitusta hovioikeudessa käsiteltäessä, minkä vuoksi hovioikeus ei ollut omasta aloitteestaan ottanut vanhentumista huomioon asiaa ratkaistessaan. He ovat todenneet, että vastaajan syyksi asiassa luetulla syyteoikeudeltaan vanhentuneella huumausaineen käyttörikoksella ei ollut vaikutusta vastaajalle tuomitun rangaistuksen pituuteen ja että virheestä sen vuoksi ei ole aiheutunut perusteettomien täytäntöönpanoseuraamusten vaaraa. Hovioikeudesta oli oikeuskanslerin selvitys- ja lausuntopyynnön saatua oltu yhteydessä vastaajan avustajaan, joka oli 13.7.2022 hakenut korkeimmalta oikeudelta tuomion purkamista ja täytäntöönpanon keskeyttämistä.

Korkein oikeus purki 18.11.2022 hovioikeuden tuomion siltä osin kuin vastaajan syyksi oli luettu huumausaineen käyttörikos. Kärjä- ja hovioikeuden rangaistuksen määräämisestä lausuman perusteella korkein oikeus piti selvänä, ettei huumausaineen käyttörikoksella ole ollut asiassa vaikutusta vastaajalle tuomittuun yhteiseen rangaistukseen. Korkein oikeus oikaisi tuomiota välittömästi ja katsoi, että oikeudenmukainen seuraamus vastaajalle syyksi luetusta varkaudesta on 30 päivän vankeusrangaistus.

Hovioikeuden perustehtäviin kuuluu kärjäoikeuden tavoin varmistua siitä, että haaste kulloinkin käsiteltävänä olevassa asiassa on annettu vastaajalle tiedoksi ennen rikoksen syyteoikeuden vanhentumista. Asiassa hovioikeus laiminlöi mainitun velvollisuutensa. Tämän seurauksena hovioikeus pysytti kärjäoikeuden tuomion syyksilukemisten osalta, vaikka huumausaineen käyttörikosta koskenut syytekohta olisi rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin 4 kohdan perusteella tullut vanhentuneena hylätä.

Viitaan edellä kärjätuomarin menettelyn arvioinnin yhteydessä lausumiini tuomarin tehtäviä ja tapauksessa kysymyksessä olevan kaltaista virheellistä menettelyä koskeviin yleisiin näkökoh-

tiin. Pidän hovioikeuden menettelyä rikoksen syyksilukemisessa lähtökohtaisesti yhtä moitittavana kuin kärjäoikeuden. Hovioikeuden virheellinen menettely on kärjäoikeuden menettelyn tavoin ollut omiaan vähentämään luottamusta lainkäyttötoiminnan asianmukaisuuteen ja vaarantanut vastaajan oikeusturvaa.

Tapauksessa vastaajalle ei aiheutunut haitallisia täytäntöönpanoseuraamuksia. Hovioikeuden menettelyllä ei myöskään ole ollut vaikutusta siihen, että vanhentunutta syytekohtaa ylipäättään ryhdyttiin käsittelemään tuomioistuimissa. Näin ollen myös hovioikeuden jäsenten menettelyä on tutkittu vain laillisuusvalvonnallisesti toimituttamatta asiassa esitutkintaa.

4 Johtopäätökset ja toimenpiteet

Kärjäjätuomari on edellä päätökseni kohdassa 2 arvioimallani tavalla menetellyt lainvastaisesti tuomitessaan vastaajan rangaistukseen syyteoikeudeltaan vanhentuneesta teosta.

Hovioikeudenneuvos A, hovioikeudenneuvos B ja asessori ovat edellä päätökseni kohdassa 3 arvioimallani tavalla menettelleet lainvastaisesti tuomitessaan vastaajan rangaistukseen syyteoikeudeltaan vanhentuneesta teosta.

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 6 §:n 1 momentin mukaan, jos virkamies, julkisyhteisön työntekijä tai muu henkilö julkista tehtävää hoitaessaan on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, oikeuskansleri voi antaa asianomaiselle huomautuksen vastaisen varalle, mikäli hän ei harkitse olevan aihetta syytteen nostamiseen.

Annan mainitun lainkohdan nojalla hovioikeudenneuvos A:lle, hovioikeudenneuvos B:lle, kärjäjätuomarille ja asessorille huomautuksen heidän edellä selostetusta virheellisestä menettelystään.

Asia ei anna aihetta muihin toimenpiteisiin.

Vastaajan avustajana asiassa toimineen asianajajan menettely on otettu käsiteltäväksi oikeuskanslerin asianajajiin kohdistamassa valvonnassa.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskanslerin sijainen

Petri Martikainen

Esittelijäneuvos

Juho Lehtimäki